

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХП/15 04.04.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: КОНСТИТУИСАЊЕН КОМУНИСТИЧКИХ ВЛАСТИ НА БАЛКАНУ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА: КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА СТРУКТУРЕ ВЛАСТИ У РУМУНИЈИ, БУГАРСКОЈ И ЈУГОСЛАВИЈИ 1944-1947, докторанда Оливере Марковић.

За ментора је одређен проф. др Мирослав Јовановић.

Доставити: 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет	<u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2306		
(број захтева)		
4.04.2013.		
(датум)		

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Конституисањен комунистичких власти на Балкану после Другог светског рата:
 Компаративна анализа структуре власти у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947
 (пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Оливера (Светомир) Марковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања:

Назив мастер рада 2008 кандидата:

Компаративна анализа уџбеника историје у Бугарској и Југославији 1944-1953

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: Филозофски
 Година одбране мастер рада: 2010.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 4.04.2013.
 размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Оливеру Марковић

Име и презиме ментора: Мирослав Јовановић

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. *Русская эмиграция на Балканах (1920-1940)*, Москва 2005.
2. *Србија 1804-2004: 200 година развоја оптерећеног дисконтинуитетима - седам теза*, Београд: Нова Европа, 2006.
3. *Криза историје: српска историографија и друштвени изазови краја 20. и почетка 21. века*, Београд 2009. (са Радивојем Радићем)
4. "Das russische Exil in den Balkanstaaten nach dem Ende des Bürgerkrieges 1919-1920/22", in: D. Dahlmann (Hg.), *Unfreiwilliger Aufbruch: Migration und Revolution von der Französischen Revolution bis zum Prager Frühling*, Essen 2007, 81-114.
5. „Криза и историја: Друштвена криза и историјска свест у Србији почетком 21. века“, у: *Годишњак за друштвену историју* Год. XIII, св. 1-3 (2006), Београд 2007, 89-113.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

МА Оливера Марковић, истраживач сарадник

Институт за новију историју Србије, Београд

Конституисање комунистичких власти на Балкану после Другог светског рата: Компаративна анализа структуре власти у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947

Тема овог истраживања јесте покушај да се опише, анализира и објасни процес током којег су комунистичке партије после Другог светског рата заузеле власт у Румунији, Бугарској и Југославији. Значај ове теме огледа се у чињеници да су прве године комунистичке владавине у све три овде посматране државе и данас предмет дискусија, како у јавном, тако и у ужем научном дискурсу. Отуда постоји потреба за објективним, научно фундираним и компаративним истраживањем процеса комунистичког заузимања власти у поменутим државама. У фокусу тих дискусија најчешће је питање легитимитета успостављених режима, проблем репресије и отпора, као и питање појмовног одређивања типа владавине (народна демократија, тоталитарна држава, ауторитарна држава, диктатура).

Наслов којим је одређено поље овог истраживања захтева неколико објашњења. Као кључни критеријум за упоредну анализу три државе, поред чињенице да припадају истом региону и да се граниче, узели смо и чињеницу да су кроз све три земље у завршној фази Другог светског рата прошле јединице Црвене армије и тиме дале негде снажан, а негде одлучујући импулс успостављању комунистичких режима. Тај критеријум базиран је на теоретској претпоставци Џона Миршајмера о доминантној улози војске у процесу освајања и одржавања моћи.

Почетну хронолошку одредницу представља улазак Црвене армије крајем лета и почетком јесени у све три државе чиме је постављена основа за конституисање комунистичких система. Горња хронолошка граница нешто је комплекснија и била је одређена трансформацијом народнофронтског система власти у фактички монопол комунистичке партије, чиме је дошло до преклапања партијских и државних структура.

Компаративни приступ у проучавању комунистичког освајања власти у све три државе је користан јер се помоћу њега може указати на оне карактеристике које су у том процесу биле заједничке у посматраним земљама, али и на постојеће разлике међу њима. Идентификовање сличности би покренуло питање због чега те сличности постоје и одакле су оне долазиле, док би анализа разлика могла да представља почетну основу за разумевање питања: како је, и због чега, дошло до сукоба Тита и Стаљина, где се за сваку од наведених држава налазио центар доношења одлука, има ли специфичности у свакој од посматраних држава и у чему се оне састоје, као и да ли су, и на који начин, постојеће разлике утицале на позиционирање тих држава у оквиру једног од два блока који су се постепено дефинисали почетком Хладног рата?

Завршница Другог светског рата и почетак Хладног рата су одредили спољни контекст у којем су комунисти у Румунији, Бугарској и Југославији заузели власт. Радикалне промене спољнополитичког контекста у одређеној мери су утицале на динамику и карактер процеса успостављања комунистичких режима у наведеним земљама. Може се приметити да је компликовање односа међу савезницима успорило трансфер моћи са совјетског на румунско, бугарско и југословенско партијско руководство, као и да је у случају све три земље изискивало тип прелазних влада и постојање народног фронта.

Чињеница да су власт освојили комунисти, а не неке друге партије које су и после рата формално постојале у оквиру народних фронтова посматраних земаља, захтева анализу историје комунистичких партија у међуратном и ратном периоду у све три државе. Посебно је важно указати на тадашњу улогу и значај совјетског комунистичког руководства и програма Коминтерне преко које је Стаљин спроводио своју политичку вољу у балканским земљама. У предратном периоду у комунистичким партијама посматраних земаља су биле створене партијске мреже које су током рата и услед ратних околности биле измењене. Посебно важне групе људи у партијским структурама чинили су шпански борци и загранична партијска емиграција (у случају

Румуније и Бугарске). Током рата већ су биле формиране основне структурне разлике између југословенске, са једне, и бугарске и румунске партије, са друге стране. Разлика се састојала и у томе што је Комунистичка партија Југославије (КПЈ) била структурно сложенија од Комунистичке партије Бугарске и Комунистичке партије Румуније. Наиме, још пре рата су, у склопу КПЈ, биле формиране словеначка и хрватска комунистичка партија. Остале републичке, то јест националне партије унутар КПЈ биле су формиране крајем рата. Тако је процес организације комунистичке партије и њеног преклапања са државним институцијама које су крајем рата поново биле успостављане, у Југославији почео нешто раније него у Румунији и Бугарској.

Механизам којим су комунисти освојили власт је сложен и састоји се из неколико елемената који су међусобно повезани и условљени. Он је пре свега проистекао из спољнополитичког контекста, односно, он је био последица поделе сфере утицаја на простору Балкана после рата између сила победница тачније последица успостављања совјетске превласти на простору Балкана. Присуство јединица Црвене армије у наведеним државама, ауторитет победника и договори у Техерану и на Јалти представљају само један део извора легитимности комунистичког заузимања власти.

Унутрашњи легитимитет комунистичке власти, који је произишао из спољнополитичког легитимитета је, међутим, био конструисан контролисаним изборима и имитацијом партијског плурализма (народни фронт). Због тога би у овом раду детаљније требало истражити унутрашње-политички амбијент сваке државе понаособ као и институционалне оквире у којима је комунистичка власт била конституисана, објаснити како је и зашто дошло до преклапања партијских и државних структура и у оквиру тога функционисање институција попут Политбироа, народних фронтова, масовних организација. За разумевање структуре власти у свакој од наведених држава од посебног значаја је анализа успостављених номенклатура, због тога што номенклатура не разоткрива само мрежу кључних позиција у држави, већ и списак личних имена оних људи које су партије распоређивале на тим местима. Анализа номенклатуре помаже у разумевању кључних критеријума кадровске политике. Потребно је анализирати и начин манипулације антифашизмом у циљу дискредитовања политичких противника. Истраживање би једним делом требало да се фокусира на покушаје отпора и репресивне одговоре комунистичких режима.

Циљ истраживања:

Истраживање има неколико циљева. Један од њих односио би се на истраживање технике и метода којим су комунисти освојили власт у Румунији, Бугарској и Југославији од 1944-1947. године. Потребно је дати одговор на питање како су комунисти стекли моћ, а потом је и одржавали у назначеном периоду. Због тога је циљ овог истраживања да идентификује и скицира предратну историју комунистичких партија у посматраним државама, ратни контекст у којем су се неке од њих развиле, утицај СССР-а и посебно јединица Црвене армије на комунистичко освајање власти, спољнополитички контекст у којем се тај процес одвијао, улогу репресије и страха у процесу стицања власти, институционални оквир и уставе који су били последица заузимања власти, улогу нове елите која се у посматраном периоду формирала у наведеним државама. Компаративном анализом овог проблема у конкретном историјском раздобљу (1944-1947) и на конкретним примерима у Румунији, Бугарској и Југославији, ово истраживање би требало да представља допринос досадашњим сазнањима о дефиницији појма моћи, односно сазнањима о освајању и одржавању стечене моћи.

Осим тога, неопходно би било успоставити јасну и недвосмислену терминологију релевантну за тему и везати је за одређене феномене јер у науци још увек не постоји консензус око значења кључних појмова. Прецизним дефинисањем појмова допринело би се измештању ове, и данас политички осетљиве теме, из сфере политике у сферу науке.

Основне хипотезе:

- начин на који су комунисти освојили власт у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947. године је великим делом произилазио из спољнополитичког контекста;
- власт је у све три државе била освојена, а не стечена слободно израженом вољом народа на изборима;
- освајање и одржавање власти захтева и спољни и унутрашњи легитимитет;

- спољнополитички легитимитет је произишао из договора савезника, док је народнодемократска и антифашистичка форма требало да послужи конструисању унутрашњег легитимитета;
- у процесу стицања моћи важни су следећи елементи који се могу идентификовати у све три државе: присуство војске на терену (у овом случају Црвена армија или Народноослободилачка војска Југославије); улазак војски у престонице; репресија и страх као последица репресије; степен блискости комунистичких вођа са Стаљином; оданост систему и лична харизма кадрова; стицање материјалне основе одузимањем имовине и колективизацијом; заузимање институција силе; пропаганда и преузимање правосудног система од стране комуниста;
- за разлику од Румуније и Бугарске у које је политички врх био послат и постављен на чело државе директно из Москве по уласку Црвене армије у те земље, у Југославији је Тито успео да створи домаћу елиту. Та разлика је важна у контексту каснијег сукоба Тита и Стаљина, јер су румунска и бугарска политичка елита у том сукобу углавном остале верне Стаљину, док је југословенска елита углавном остала верна Титу. Тај сукоб је довео до нових кадровских промена у све три партије, али и у остатку Источног блока који се постепено дефинисао;
- чињеница да је Тито у Југославији успео да створи своју мрежу људи кроз номенклатуру независну од совјетске (којој су припадале румунска и бугарска номенклатура), може да помогне у разумевању Титових амбиција које су довеле до сукоба са СССР-ом;
- националним питањем у Југославији и донекле у Румунији управљало се у складу са интересима политичког врха. У Југославији је национална политика, представљена кроз заступљеност националних кадрова у структури власти, имала функцију подржавања Титових политичких амбиција да влада што већом територијом на Балкану. Идеологија „братства и јединства“ такође оличена у структури власти, имала је задатак да чува компактност Нове Југославије са Титом на челу;
- питање успостављења и функционисања режима у Југославији је, између осталог, било условљено њеном међународном функцијом;

- резултат процеса комунистичког освајања власти 1944-1947. године је успостављање тоталитарних режима у посматраним земљама.

Метод истраживања:

Истраживање се у основи заснива на архивској грађи земаља које су предмет ове тезе. У Србији би истраживање било обављено у Архиву Југославије и Архиву Србије, у Бугарској у Централном државном архиву у Софији, а у Румунији у Централном архиву у Букурешту. Осим тога консултоване су све збирке објављених извора у све три државе које се односе на овде посматрану тему и период. Методолошки приступ анализи извора додатно усложњава чињеница да, с обзиром на конспиративну природу тадашњих режима, доступна архивска документација онемогућује прецизну реконструкцију механизма доношења одлука. Попуњавању таквих празнина може да послужи анализа наратива (дневника, сећања, мемоара, интервјуа), али и страних објављених докумената (америчких, британских, совјетских). Осим тога, поред савремене штампе, у оној мери у којој то буде било могуће, биће коришћена и усмена историја.

Компаративни приступ теми кључан је за разумевање процеса и феномена који су се догодили у све три државе и довели до потпуног комунистичког освајања власти у њима. Начин на који је компаративна анализа коришћена у овом истраживању заснива се на уверењу да, иако не постоје идеални модели које у историји можемо поредити, управо специфичне разлике понекад могу бити значајна полазишта за разумевање историјских процеса и феномена. Разлике су значајна и сугестивна компонента сваке компарације онда када је референтни оквир у којем се компарација врши истоветан са предметом посматрања. Тако полазимо од чињенице да је за све три државе, колико год оне међусобно биле различите у многим аспектима, контекст у којем су комунисти освојили власт био истоветан за све: крај рата, почетак Хладног рата, совјетска сфера утицаја, присуство Црвене армије, победа комуниста у њима.

Пут којим се може избећи субјективно вредновање овог периода и теме јесте да се што прецизније реконструише „шта се тачно десило“ и „којим се редом тачно десило“ како би се сузио простор слободним интерпретацијама. Фокус би због тога био на механизму и техници освајања власти, то јест, у сфери политичке и друштвене

историје. Други корак би био феноменолошка синтеза обрађених података, која би се огледала у структури рада.

Примена постојећих теоријских модела незахвална је из разлога што они никада не одговарају у потпуности специфичностима простора и времена које овде анализирамо. Отуда постојеће теоретске моделе користимо само као идеју и подстицај за постављање хипотеза и питања, без претензија да те теорије по сваку цену и докажемо. Тако би основу приступа овом истраживању чиниле идеје Џона Миршајмера о реал-политици као кључној компоненти међународних односа и значају војске у процесу освајања моћи, затим теорија Џона Глабрајта о три карактеристична облика моћи, те Макса Вебера о значају легитимитета у освајању и одржавању власти, као и теорија Марка Абелеса о политичком простору.

Истраживање ове теме компликује њена политичка сензибилност, поготово у периоду после пада комунизма у Румунији и Бугарској и Југославији и после ратова у Југославији. Због тога је потребно посебан напор уложити у дистанцирање од савремених тумачења која се најчешће сусрећу у јавном простору изван науке, али понекад и у оквиру ње.

Структура рада:

Предговор

- образложење значаја теме и објашњење наслова;
- расправе у савременој научној литератури о појединим аспектима теме;
- образложење методологије рада, опис извора, штампе, наратива и савремене историографије;
- осврт на теорије које су послужиле као полазна основа за ово истраживање.

Увод

- историја комунистичких партија између два рата у посматраним балканским државама и предратна политика Коминтерне – основне црте;
- трансформација и развој комунистичких партија током рата и опис ратног контекста из којег су те партије почеле да се развијају и боре за освајање власти;

Међународни контекст 1943-1948

- завршна фаза Другог светског рата, напредовање Црвене Армије ка Балкану, односи међу савезницима и мировни уговори;
- почетак Хладног рата и последице распада антихитлеровске коалиције на земље Балкана, Балкан као полигон надметања великих сила – дефинисање интересних сфера на Балкану током првих послератних година;
- Титова балканска политика 1944-1948. године и сукоб Тита и Стаљина 1948. године (Резолуција Коминформа).

Долазак комуниста на власт

- унутрашњи политички контекст у све три државе у завршној фази рата;
- продор Црвене армије, комунистичко заузимање престоница (август-октобар 1944) и постављање основа политичког живота у Румунији, Бугарској и Југославији;
- механизам стицања моћи – преузимање полуга за спровођење силе – систем безбедности и правосуђа (кондигна моћ), значај освајања престонице, стварање материјалне базе (компезацијска моћ), контрола медија и јавног мњења путем пропаганде и школства (кондиционирана моћ); страх као производ репресије и средство владања; борба за легитимизовање трансфера власти (са предратних система на нови поредак);

- национална политика у функцији одржавања власти;
- разумевање народног фронта као паравана и, истовремено, инструмента, потребног у контексту међународне политике, за трансфер моћи са совјетског партијског врха на политбирое комунистичких партија анализираних држава.
- кадровска политика и номенклатура;
- први устави – утицај из Москве и утицај Југославије на Бугарску и Румунију.

Формирање партијских елита:

- клијентелизам (теоријски образложити) у оквиру комунистичких партија;
- утицај Москве (КПСС-а) на стварање партијских елита у Румунији, Бугарској и Југославији;
- учешће у рату (Шпанског грађанског рата и Другог светског рата) као фактор политичког успона и пада;
- функционалност националних, односно мањинских елита

Закључак

- сумирање резултата истраживања
- одговори на постављене хипотезе

Списак извора и литературе:

Необјављени извори

Архив Југославије:

1) Канцеларија маршала Југославије

2) ЦК СКЈ

- Комисија за народну власт
- Комисија за развој СКЈ и кадровску политику
- Комисија за међународне односе и везе – Бугарска
- Комисија за међународне односе и везе – Румунија
- Комисија за међународне односе и везе – СССР
- Социјалистички савез радног народа Југославије
- Опуномоћство ЦК СКЈ за организацију СК у ЈНА
- Фонд ЦК СКЈ – Идеолошка комисија

3) Фонд Моше Пијаде

4) Збирка Драгољуба Јовановића

Архив Србије:

- БИА

Централни државни архив, Софија, Бугарска:

- 84, Председателството на Народна република България 1944-1948
- 28, Национален съвет на отечествения фронт 1944-1949
- 1, Регентство
- Фонд на БКП

Централни национални архив, Букурешт, Румунија:

- Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică 1944-1979
- Comitetul pentru Presă și Tipărituri 1944-1949
- Consiliul de Miniștri 1943, 1945, 1947
- Colecția de Diverse Materiale Documentare privind Mișcarea Muncitorească 1912-1944
- Ministerul Justiției. Direcția Judiciară. Comisia Centrală Electorală. Alegerile pentru Adunarea Deputaților din 1946
- Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme 1944-1959
- Uniunea Femeilor Antifasciste din România 1945

Објављени извори

Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*, Beograd 1984.

Горяните, Сборник документи, Том 1, 1944-1949, София 2001.

Държавна сигурност и промените в България, септември 1944-декември 1947, София 2010.

Zapisi NKVD-a i privremene vlade DFJ 1943-1945, prir. Branko Petranović, Ljiljana Marković, Beograd 1991.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, ur: Jovan Vujošević, Beograd 1981.

Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945-1978, приредили: Радмила Радић, Момчило Митровић, Београд 2012.

Izvori za istoriju Jugoslavije, Politbiro centralnog komiteta komunističke partije Jugoslavije 1945-1948, priredio : Branko Petranović, Beograd 1995.

Izvori za istoriju SKJ, Dokumenti centralnih organa KPJ NOR i revolucija 1941-1945, knjige 17-23, priredio: Milovan Dželebdžić, Beograd 1986.

Југословенско-совјетски односи 1945-1956, Зборник докумената, Београд 2010.

Jugoslavija 1918/1988, Tematska zbirka dokumenata, ur: Branko Petranović, Momčilo Zečević, Beograd 1988.

Милован Ђилас, *Чланци 1941-1946*, Београд 1947.

Miodrag Milin, Andrei Milin, *Sârbii din România și relațiile româno-iugoslave studiu și documente (1944-1949)*, Timișoara, 2004.

Народна демократија или диктатура; Христоматија по историја на Бугарија 1944-1948, Софија 1992.

Novi ustavi. Zbirka ustava donetih posle Drugog svetskog rata, Beograd 1948.

Протоколи и решенија на Политбјуро на БКП 1944-1989. - <http://archives.bg/politburo/>

Politica de cadre a partidului muncitoresc român 1948-1955, București 2008.

România, viața politică în documente, 1947, București 1994.

Совещания Коминформа 1947, 1948, 1949, Документы и материалы, Москва 1998.

Tajna prepiska Curchill-Staljin 1941-1945, Zagreb 1965.

Tajna prepiska Roosvelt Staljin, Zagreb 1965.

Tito-Churchill, strogo tajno, ur. Dušan Biber, Zagreb.

Трайчо Костов, *Публицистика Кореспонденција*, Софија 1987.

UACDSR sau Sârbii din România pe baricadele Războiului rece, Andrei Milin, Miodrag Milin, Timișoara 2009.

Установяване и укрепване на народнодемократичната власт, септември 1944 – май 1945, Софија 1969.

FRUS – *Foreign Relations of the United States*

Хисторија свесавезне комунистичке партије (большевика). Кратки курс, S. L., 1945.

Објављени дневници, мемоари, аутобиографије, интервјуи, теоријска литература

Богдан Филов, *Дневник*, Софија 1990.

Владимир Дедијер, *Изгубљена битка Ј. В. Стаљина*, Сарајево 1969.

Едвард Кардељ, *О народној демократији у Југославији*, Београд 1949.

Живојин Павловић, *Биланс совјетског термидора. Приказ и открића о делатности и организацији стаљинског терора*, у: Пројекат Растко, <http://www.marxists.org/srpshrva/biblioteka/pavlovic/1940/bilans-sovjetskog-termidora/uvod.htm>

Milovan Đilas, *Vlast*, London 1983.

Милован Ђилас, *Пад нове класе, повест о саморазарању комунизма*, Београд 1994.

Milovan Đilas, *Razgovori sa Staljinom*, Beograd 1990.

Пејтр Тодоров, *Лични сведетелства*, Софија 1999.

Стойчо Мошанов, *Моята мисия в Кайро*, Софија 1991.

Херман Нојбахер, *Специјални задатак Балкан*, Београд 2004. - <http://znaci.net/00001/172.htm>

Šuvar Mira, *Vladimir Velebit: svjedok historije (intervjui)*, Zagreb 2001.

Zbornici radova:

6 Martie 1945, *Începuturile comunizării României*, București 1995.

Intelectualii și regimul comunist: istoriile unei relații, *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, redactor-șef: Clara Mareș, Volumul IV, 2009.

Istorija i sećanje, studije istorijske svesti, Beograd 2006.

Marta K. Nusbaum, Džoša Koen, *Za ljubav domovine*, Beograd 1999.

Надежди и разочарования в История, съборник в памет на професор Милчо Лалков, съставител: Нина Христова, Благоевград 2005.

Ослобођење Београда, 1944. године, Београд 2010.

Оснивачки конгрес комунистичке партије Србије, Зборник радова, Београд 1988.

Rezistența anticomunistă, cercertare științifică și volarificare muzeală, Cosmin Bdeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop, Cluj napoca 2006.

Srbija (Jugoslavija) 1945-2005, pokreti, ideologije, praksa, Beograd 2006,

Structuri de partid și de stat în timpul regimului comunist, Dimitru Lăcătușu, București 2008.

Tito – Viđenja i tumačenja, Zbornik radova, Beograd 2011.

Трајан Стојановић, *Балканска цивилизација*, Београд 1995.

Монографије, чланци, расправе, општи прегледи, теорија:

Александър Везенков, *Властовите структури на Българската комунистическа партия 1944-1989*, София 2008.

A. I. Sobolev, *People`s Democracy, A new form of political Organiyation of Society*, Moscow 1954.

Алексеј Ј. Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији, Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд 2011.

Alaida Asman, *Rad na nacionalnom pamćenju*, Beograd 2002.

Allcock John, *Explaining Ygoslavia*, London 2000.

Ana Birešev, „Pierre Bourdieu – nekoliko elemenata (teorije) političkog polja“, *Filozofija i društvo*, 3/2008.

Андреј Митровић, *Фашизам и нацизам*, Београд 2009.

Antoni Smit, *Nacionalni identitet*, Beograd 1997.

Apor, Balázs, Péter Apor, and E. A. Rees, eds., *The Sovietization of Eastern Europe: New Perspectives on the Postwar Period* (Washington, D.C.: New Academia Publishing, 2008.

Bernard Lewis Faber, *The social structure of Eastern Europe. Transition and Process in Czechoslovakia, Hungary, Poland, Romania and Ygoslavia*, New York 1976.

Branislav Gligorijević, *Kominternu. Jugoslovensko i srpsko pitanje*, Beograd 1992.

Бранко Петрановић, *Историографске контроверзе*, Београд 2008.

Бранко Петрановић, *Југословенско искуство српске националне интеграције*, Београд 1993.

Branko Petranović, *Balkanska federacija 1943-1948*, Beograd 1991.

Branko Petranović, *Istoriografija i revolucija*, Beograd 1984.

Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd 1992.

Веселин Ангелов, *Хроника на едно национално предателство*, Благоевград 1999.

Verdery, Katherine, *National Ideology under Socialism. Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, Univ. of California Press, 1991

Victor Neumann, Armin Heineu, *Istoria României prin concepte, perspective comparative asupra limbajelor social-politice*, Polirom 2010.

Vladimir Tismaneanu, *Stalinism revisited, The Establishment of communist Regimes in East-Central Europe*, Budapest, New York, 2009.

Волтер Лакер, *Историја Европе 1945-1992*, Београд 1999.

Vukašin Pavlović, „Моћ и политичко одлучивање“, *FPN Godišnjak*, 6/2011.

Георги Даскалов, *Българо-югославски политически отношения 1944-1945*, София 1989.

Gidens, Entoni, *Sociologija*, Podgorica 1988.

Giuseppe Boffa, *Povijest Sovijetskog Saveza II*, Opatija 1985.

GH. I. Ioniță, *Istoria Românilor pâna la 23. august 1944. pâna in prezent, evenimente și personalități postbelice sub semnul controversei*, București 2001.

G. Ionescu, *Communism in Romania, 1944-1962*, London, Oxford University Press, 1964.

Горан Милорадовић, „`Тројански коњ империјализма` прескаче `гвоздену завесу`: Југославија као тоталитарна држава и њена улога у Хладном рату“, *Токови историје* 1/2011, Београд 2011, 91-109.

Горан Милорадовић, *Лепота под надзором. Совјетски културни утицаји у Југославији 1945-1955*, Београд 2012.

Goran Miloradović, „`Hegemonisti` i `revolucionari`: odnos KPJ/SKJ prema kulturnoj eliti u Jugoslaviji tokom 40-ih i 50-ih godina“, *Istorija 20. veka*, 2/2008, Beograd 2008.

Gordon Skilling, „Interest Groups and Communist Politics“, *World Politics*, Vol. 18. No. 3., 1966.

Grigore Claudiu Moldovan, *The sovietization of the Romanian Historiography. Case Study: Cluj History Institute 1948-1953*, Budapest 2009.

Ghi a Ionescu, *The Politics of the European Communist States*, New York 1967.

D. A. Tomasic, *National Comunist and Soviet Strategy*, Washington 1957.

Darko Beki , *Jugoslavija u Hladnom ratu*, Zagreb 1988.

Дејан Ајдачић, „Књижевно обликовање представа о противнику у бугарско-српским ратовима“ - <http://www.rastko.org.yu/rastko-bg/autori/index.php>

Dennis Deletant, *Romania under Communist rule*, Bucurest 2006.

Диню Шарланов, *Горяните, кои са те?*, S. L. E. A. (Sine Loco et Anno)

Dimitrov, Vesselin, *Stalin's Cold War: Soviet Foreign Policy, Democracy and Communism in Bulgaria, 1941- 48* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008)

Dimitru L c tu u, Alin Mure an, *Casa terorii, Documente privind penitenciarul Pite ti 1947-1977*, Polirom 2009.

Dimitru  andru, *Comunizarea societ ii rom ne ti  n anii 1944-1947*, Bucure ti 2007.

Dinu C. Giurescu, *Romania`s Communist takeover: The R descu Government*, New York 1994.

Добрин Мичев, *Македонският въпрос и б лгарско-югославските отношения; 9. септември 1944-1949*, София 1994.

Драгољуб Живојиновић, *Српска православна црква и нова власт 1944-1950*, Србиње-Београд-Ваљево-Минхен 1998.

Едвард Саид, *Ориентализам*, Београд 2000.

Endru Hejvud, *Politika*, Palgrave Macmillan 1997/2002.

Endru Hejvud, *Politi ke ideologije, Uvod*, Beograd 2005.

Erik Hobsbaum, *Doba ekstrema, Istorija kratkog dvadesetog veka 1914-1991*, Beograd 2002.

Ернст Гелнер, *Нације и национализам*, Нови Сад, 1997.

Ernst Nolte, *Fa izam u svojoj epohi; francuska akcija, italijanski fa izam, nacional-socijalizam*, Beograd 1990.

Esad Zgodi , *Titova nacionalna politika. Temeljni pojmovi, na ela i vrijednosti*, Sarajevo 2000.

Жоро Цветков, *Съдът над опозиционите лидери*, София 1991.

Ивайло Знеполски (редакция), *История на Народна република Б лгария, Режимът и обществото*, София 2009.

Ивайло Знеполски (ур), *НРБ от началото до края*, София 2011.

Иван Еленков, *Културният фронт. Българската култура през епохата на комунизма – политическо управление, идеологически основания, институционални режими*, София 2008.

Изследвания по история на социализма в България 1944-1948, съставителство: Евгений Кандиларов, София 2010.

Ioan – Aurel Pop, Ioan Bolovan, *History of Romania*, S. L.E.A.

Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilr în secolul XX 1918-1948*, București 1999.

Irina Culic, *Re-Writing the History of Romania after the Fall of Communism*, “Babeș-Bolyai” University in Cluj-Napoca, 2005.

Irina Livezeanu, *The Powerty of Post – Communist Contemporary History in Romania*, University of Pittsburg, Washington 2003.

Ирина Огнянова, „Католическата църква в Хървати в политиката към гражданскат война“, *Studia balcanica, Исследвания в памет на Апостолос Христакудис*, София 2007, 165-191.

Искра Баева, Евгения Калинова, *Следвоенното десетилетие на блгарската политика 1944-1955*, София 2003.

Ivan Berend, *Centralna i Istočna Evropa 1944-1993. Iz periferije zaobilaznim putem nazad u periferiju*, Podgorica 2001.

James N. Danziger, *Understanding the Political World, A Comparative Introduction to Political Science*, University of California 2001.

Jean Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 pîna la zilele noastre*, Polirom 1998.

Jera Vodušek Starič, *Kako su komunisti osvojili vlast 1944-1946*, Zagreb 2006.

John Kenneth Galbraith, *Anatomija moći*, Zagreb 1983.

John R. Lampe, *Ygoslavia as History. Twice there was a country*, Cambridge University Press 1996.

King, Robert R., *A History of the Romanian Communist Party*, Standford, Hoover Institut Press, 1980

Коста Николић, *Прошлост без историје, Полемике у југословенској историографији 1961-1991*, Београд 2003.

Laslo Sekelj, *Komunizam i država*, Beograd 1989.

Lazar Mojsov, *Bugarska radnička partija (k) i makedonsko nacionalno pitanje*, Beograd 1980.

Lis M. Lorejn, *Održavanje Tita na površini, Sjedinjene države, Jugoslavija i Hladni rat*, Beograd 2003.

Любомир Огнянов, *Държавно-политическата система на България 1944-1948*. София.

Любомир Огнянов, *Политическата система в България 1949-1956*, София 2008.

Lucian Boia, *Mitologia în tranziția a comunismului*, București 1999.

Lucian Boia, *Mitologia în tranziția a comunismului*, București 1999.

Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945-1952*, Beograd 1988.

Mankur Olson, *Komunističke i kapitalističke diktature u razvoju*, Beograd 2008.

Marija Obradović, „*Narodna demokratija*“ u Jugoslaviji 1945-1952, Beograd 1995.

Marija Todorova, *Imaginarni Balkan*, Beograd 2006.

Марияна Стамова, „Югославско-албанските отношения и следвоенното устройство на Балканите (1945-1948)“, *Studia balcanica*, Исследвания в памет на Апостолос Христакудис, София 2007, 148-165.

Mark Abeles, *Antropologija države*, Beograd 2001.

Max Beloff, Gilian Peele, *The Government of The United Kingdom: Political Authority in a Changing Society*, London 1981.

Milan Ristović, „Između 'kategoričkog imperativa' i 'ravnoteže sila'. Grčka kriza u senci odnosa Tito-Staljin 1946-1949“, u: *Tito-Staljin. Zbornik radova sa međunarodnog okruglog stola 25. oktobra 2006*, Beograd 2007.

Milan Ristović, „Jugoslavija i građanski rat u Grčkoj (1945-1950)“, u: *Balkan posle Drugog svetskog rata. Zbornik radova sa naučnog skupa*, Beograd 1996.

Милан Суботић, „Москва као трећи Рим: прилог историји руског месијанизма (I део)“, 2011, у: *Filozofija i društvo*, http://ies-rs.academia.edu/milansubotic/Papers/827110/Moskva_kao_Treci_Rim_prilog_istoriji_ruskog_mesijanizma_I_deo_ (07.11.2011).

Milica Bakić-Hyden, *Varijacije na temu Balkan*, Beograd 2008.

Miljan Milkić, *Tršćanska kriza u vojno-političkim odnosima Jugoslavije sa velikim silama 1943-1947*, Beograd 2012.

Милчо Лалков, *От надежда към разочарование, идеята за федерацията в балканския югоизток, 1944-1948*, София.

Милчо Лалков, *Югославия: (1918-1992): драматичният път на една държавна идея*, София 1999.

Мирослав Јовановић, „Стаљинизам“, *Историјски гласник*, 1 – 2/1993, Београд 1993.

Мирослав Перишић, „Велики заокрет 1950: Југославија у трагању за властитим путем. Култура – ослонац, претходница и саставни део спољне политике“, *Писати историју Југославије. Виђење српског фактора*, Београд 2007.

Мирослав Перишић, „Велики заокрет 1950: Југославија у трагању за властитим путем. Култура – ослонац, претходница и саставни део спољне политике“, *Писати историју Југославије. Виђење српског фактора*. Београд 2007.

Михаил Гелер, Александар Некрич, *Утопија на власти, историја Совјетског Савеза*, Подгорица 2000.

Михаил Груев, *Преорани слогове. Колективизација и социлна промена в Българския северозапад 40-те – 50-те години на XX век*, София 2009.

Mišel Lalman, *Istorija socioloških ideja, Tom II, od Parsonsa do savremenih sociologija*, Београд 2004.

Момчил Методиев, *Машина за легитимност, Ролята на Държавна сигурност в комунистическата държава*, София 2008.

Момчило Митровић, *Изгубљене илузије. Прилози за друштвену историју Србије 1944-1952*, Београд 1997.

Наташа Милићевић, *Југословенска власт и српско грађанство 1944-1950*, Београд 2009.

Национальная политика в странах формирующегося Советского блока 1944-1948, ред. В.В. Марьина, Москва 2004.

Nebojsa Bjelakovic, „Comrades and Adversaries: Ygoslav-Soviet Conflict in 1948 – A Reappraisal“, *East European Quarterly*, XXXIII, No. 1, March 1999.

Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, Vol. 11 (Bucharest: Editura Politică, 1975)

Олег Рудолфович Ајрапетов, „Русија између Србије и Бугарске у Првом светском рату“, *Годишњак за друштвену историју* X/1-3/2003, Београд 2003.

Paul D. Quinlan, *Ciocnire deasupra României, Politica anglo-americană față de România 1938-1947*, Iași 1995.

Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American policies towards Romania: 1938-1947*, Los Angeles: American Romanian Academy, 1977.

Пенка Стоянова, Емил Илиев, *Политически опасни лица, Вдворвани, трудова мобилизација, изселвания след 1944*, София 1991.

- Petar Dragišić, *Jugoslovensko-bugarski odnosi 1944-1949*, Beograd 2007.
- Петер Бартл, *Албанци*, Београд 2001.
- Петър Воденичаров, *Социолингвистика*, София 2007.
- Петър Воденичаров, *Социолингвистика*, София 2007.
- Пириватрић Срђан (ур), *Историја Бугарске*, Београд 2008.
- Peter Zwick, *National Communism*, Boulder, Colorado, 1983.
- Ричард Клог, *Историја Грчке новог доба*, Београд 2000.
- Ричард Ц. Кремптон, *Балкан после Другог светског рата*, Београд 2003.
- R. J. Crampton, *Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press 1997.
- R. R. King, *A history of the Romenian Communist Party*, Stanford: Hoover Institution Press, 1970.
- Reuben H. Markham, *Rumania under the Soviet Yoke*, Boston 1949. (Prevedeno u Rumuniji: *România sub jugul sovietic*, Bucureşti 1996.)
- Robert Lee Wolf, *The Balkans in Our Time*, New York 1967.
- Roger D. Petersen, *Resistance and Rebellion, Lessons from Eastern Europe*, Cambridge University Press 2001.
- Rura, M. J., *Reinterpretation of History As a Method of Furthering Communism in Rumania*, Georgetown U. P., Washington D. C., 1961.
- Ruxandra Ivan, „*Transformarea socialistă*”, Polirom 2009.
- Слободан Селинић, „Амбасадор некомуниста и партијска дипломатија: Марко Ристић у Паризу 1945-1951“, *Токови историје* 2/2012, Београд 2012, 135-160.
- Slobodan Nešović, „*Temelji nove Jugoslavije*“, Beograd 1973, s. 191-204.
- Snježana Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji 1945-1960, Komunistička partija Jugoslavije, nastava povijesti, historiografija*, Zagreb 2012.
- Стеван К. Павловић, *Историја Балкана*, Београд 2001.
- Стеван К. Павловић, *Србија. Историја иза имена*, Београд 2004.
- Srđan Cvetković, *Između srpa i čekića. Represija u Srbiji 1944-1953*, Beograd 2006.
- Stelian Tănase, *Elite şi societate guvernarea Gheorghiu – Gej 1948-1965*, Bucureşti 1998.
- Тодор Попнеделев, *Списание „Исторически преглед“ (1945-1948), Към марксисткото преустройство на историческата наука в България*, София 2006.

Theodore H. Friedgut, *Political Participation In the USSR*, New Yersy 1979.

Tismăneanu, Vladimir, et al., eds., *Stalinism revisited. The Establishment of Communist Regimes in East-central Europe and the Dynamics of the Soviet Bloc*, Budapest: CEU Press, 2009.

Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Communism*, (Berkeley: University of California Press, 2003)

Todor Kuljić, *Tito. Sociološko–istorijska studija*, Zrenjanin 2005.

Tvrtko Jakovina, „Hrvatski izlaz u svijet. Hrvatska/Jugoslavija u svijetskoj politici 1945-1991“, *Hrvatska politika u XX. stoljeću. Zbornik radova sa znanstvenog skupa što je održan u plači Matice Hrvatske 27-29. travnja 2004.*, Zagreb 2006.

Tvrtko Jakovina, *Američki komunistički saveznik. Hrvati, titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945. – 1955*, Zagreb 2003.

Fara termen de prescripție, aspectele ale investigării crimelor comunismului în Europa, Sergiu Musteață, Igor Cașu, Chișinău 2012.

Fischer Galati, Stephen, *The New Rumania. From People's Democracy to Socialist Republic*, Cambridge, Mass, 1969.

Fischer-Galati, S., "The Continuation of Nationalism in Romanian Historiography", in *Nationalities Papers*, Vol. VI, No. 2, 1978.

Francois Fejto, *A History of the People`s Democracies*, Harmons Worth 1974.

Fransoa Fire, *Prošlost jedne iluzije. Komunizam u dvadesetom veku*, Beograd 1996.

H. Gordon Skiling, *The Governments of Communist East Europe*, USA 1966.

Henri Kisindžer, *Diplomatija 1-2*, Beograd 1999.

Hugh Seton-Watson, *The East European Revolution*, Boulder and London 1985.

Charles Kadushin, *Understanding Social Networks, Theoris, Concepts, and Findings*, New York 2012.

Chris Harman, *Bureaucracy and Revolution in Eastern Europe*, London 1974.

Constantin Sălăvăstru, *Discursul Puterii, încercarea de retorică aplicată*, Institutul european 1999.

Cosmin Bdeancă, Florentin Oltenau, *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Polirom 2008.

Cvetan Todorov, *Mi i drugi*, Beograd 1994.

Џон Л. Гедис, *Хладни рат*, Београд 2003.

Ș. Radulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu, *Instaurarea Totalitarismului comunist în România* București 2002.

Șerban Papacostea, "*Captive Clio : The Romanian Historiography under Communist Rule*," *European History Quarterly* 26, 1996

William Taubman, *Stalin`s American policy. From Entente to Détente to Cold War*, New York 1982.

Wayne S. Vucinich, *War and Society in East Central Europe, At the Brink Of War and Peace: The Tito-Stalin Split in a Historic Perspective*, New York 1982.

Янош Корнай, *Социалистическата система, политическа икономика на комунизма*, София 1996.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Филозофског факултета у Београду

Пошто смо добили на увид и прегледали пријаву теме докторске дисертације Оливере Марковић, и установили да кандидат испуњава све услове за пријаву докторске дисертације на нашој катедри, част нам је да Наставно-научно веће Филозофског факултета извештава о следећем.

Кандидат Оливера Марковић је одлучила да за израду докторске дисертације предложи тему:

„Конституисање комунистичких власти на Балкану после Другог светског рата: Компаративна анализа структуре власти у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947“

Прегледавши приложену документацију, и након обављеног разговора са кандидатом, Комисија је слободна да Наставно-научном већу поднесе следећи

„Реферат о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Колегиница Оливера Марковић, дипломирани историчар-мастер, након одбране мастер рада „Компаративна анализа уџбеника историје у Бугарској и Југославији 1944-1953“, у октобру 2010, уписала је докторске студије 2010/2011 школске године на Катедри за Општу савремену историју. Од 2009. године ради као истраживач-сарадник у *Институту за новију историју Србије*. Такође је била сарадник Семинара за историју у Истраживачкој станици Петница (2002-2008) Секретар је *Годишњака за друштвену историју* и „Центра за савремену историју Балкана“ Филозофског факултета. Од школске 2010/2011 и 2011/2012, ради као демонстратор и сарадник у настави на предметима Савремена историја Европе и Општа савремена историја – друштвени феномени, на катедри за Општу савремену историју, Филозофског факултета у Београду. Била је и члан истраживачког тима United States Holocaust Memorial Museum (на пројекту истраживања обављеног у Србији 2007. године), а такође и секретар редакције *Зборник радова са научног скупа: Ослобођење Београда 1944. године* (Београд 2010).

Током својих досадашњих докторских студија и у научном раду, показала је висок степен научне посвећености раду и високе научне потенцијале. О томе посебно сведоче њени објављени научни радови: „Тумачење историје Византије у совјетском моделу уџбеника у Бугарској и Југославији 1944 -1953“, у: *Годишњак за друштвену историју*, XVII/2, 2012; „Слобода и надзор у филму

Крадљивац бресака“, у: *Балканистичен форум*, Благоевград, кн. 1./2011; „Поглед кроз филм на бугарско-српске односе. Анализа бугарског играног филма Крадљивац бресака“, у: *Годишњак за друштвену историју*, XVII/2, 2010; „Kallay`s Regime in Bosnia and Herzegovina from 1882 until 1903: “The Creation of a New Nation”“, in: *Anthropology of/in the Post – Socialist World*, Plzen, 2008; „Doktor Sima Rovinski. Mali čovek i velika istorija“, u: *Petničke sveske*, 52, 2002; „История на народна република България. Режимът и обществото, (под обща редакция на Ивайло Знеполски), Институт за изследване на близкото минало, София, 2009.“, у: *Токови историје* 3/2011. Ова радови, како својим квалитетом, тако и одабраном тематиком, у потпуности сведоче о подобности кандидата за обраду предложене теме докторске дисертације. Осим тога, на висок научни потенцијал указују и њени реферати и учешће на више домаћих и међународних научних скупова у Пољској, Бугарској и Београду.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет дисертације колегинице Марковић јесте реконструкција, анализа и научно утемељено тумачење процеса током којег су комунистичке партије после Другог светског рата преузеле власт у Румунији, Бугарској и Југославији. Значај ове теме огледа се у чињеници да су прве године комунистичке владавине у све три овде посматране државе и данас предмет дискусија, како у јавном, тако и у ужем научном дискурсу, у чијем су фокусу најчешће питање легитимитета успостављених режима, проблем репресије и отпора, као и питање појмовног одређивања типа владавине (народна демократија, тоталитарна држава, ауторитарна држава, диктатура). Отуда постоји потреба за објективним, научно фундираним и компаративним истраживањем процеса комунистичког заузимања власти у поменути државама. Долазак комуниста на власт у овим земљама представљало је сложен политички механизам који се састоји од неколико елемената који су међусобно повезани и условљени. Он је пре свега проистекао из спољнополитичког контекста, односно, био је последица поделе сфере утицаја на простору Балкана после рата између сила победница тачније последица успостављања совјетске превласти на простору Балкана. Присуство јединица Црвене армије у наведеним државама, ауторитет победника и договори у Техерану и на Јалти представљају само један део извора легитимности комунистичког заузимања власти. Истовремено, компликовање односа међу савезницима на почетку Хладног рата донекле је успорило трансфер моћи са совјетског на румунско, бугарско и југословенско партијско руководство. Са друге стране, унутрашњи легитимитет комунистичке власти, који је проистицао из спољнополитичког легитимитета, био је конструисан контролисаним изборима и имитацијом партијског плурализма (народни фронт). Кључни критеријуми који дају основу за могућност компаративне анализе комунистичког освајања власти у ове три државе – који омогућава да се укаже на оне карактеристике које су у том процесу биле заједничке у посматраним земљама, али и на постојеће разлике међу њима - везани су за две чињенице: прво ове државе припадају истом региону и међусобно се граниче, а друго, кроз све три земље у завршној фази Другог светског рата прошле су јединице Црвене армије и тиме дале негде снажан, а негде одлучујући импулс успостављању комунистичких режима. Тај други критеријум базиран је на теоретској претпоставци Џона Миршајмера о

доминантној улози војске у процесу освајања и одржавања моћи. Компаративни приступ у проучавању. Компаративна анализа представља почетну основу за разумевање низа питања: где се за сваку од наведених држава налазио центар доношења одлука, има ли специфичности у свакој од посматраних држава и у чему се оне састоје, као и да ли су, и на који начин, постојеће разлике утицале на позиционирање тих држава у оквиру једног од два блока који су се постепено дефинисали почетком Хладног рата, а последично и како је, и због чега, дошло до сукоба Тита и Стаљина? У хронолошком погледу анализирани период представља заокружену целину, унутар које се као почетни хронолошки оквир намеће улазак Црвене армије крајем лета и почетком јесени 1944. године у све три државе чиме је постављена основа за конституисање комунистичких система, а као завршни оквир комплекс питања везаних за трансформацију народнофронтовског система власти у фактички монопол комунистичке партије, чиме је дошло до преклапања партијских и државних структура, 1947. године. Посматрани хронолошки оквири – завршница Другог светског рата и почетак Хладног рата – у исто време су јасно уочљиве границе спољнополитичког контекста у којем су комунисти у Румунији, Бугарској и Југославији заузели власт, а које су у одређеној мери утицале на динамику и карактер процеса успостављања комунистичких режима у наведеним земљама.

Основни циљ дисертације је – истраживање технике и метода којим су комунисти освојили власт у Румунији, Бугарској и Југославији од 1944-1947. године. Потребно је дати одговор на питање како су комунисти стекли моћ, а потом је и одржавали у назначеном периоду. Због тога је циљ овог истраживања да идентификује и скицира предратну историју комунистичких партија у посматраним државама, ратни контекст у којем су се неке од њих развиле, утицај СССР-а и посебно јединица Црвене армије на комунистичко освајање власти, спољнополитички контекст у којем се тај процес одвијао, улогу репресије и страха у процесу стицања власти, институционални оквир и уставе који су били последица заузимања власти, улогу нове елите која се у посматраном периоду формирала у наведеним државама. Компаративном анализом овог проблема у конкретном историјском раздобљу (1944-1947) и на конкретним примерима у Румунији, Бугарској и Југославији, ово истраживање би требало да представља допринос досадашњим сазнањима о дефиницији појма моћи, односно сазнањима о освајању и одржавању стечене моћи. Осим тога, неопходно би било успоставити јасну и недвосмислену терминологију релевантну за тему и везати је за одређене феномене јер у науци још увек не постоји консензус око значења кључних појмова. Прецизним дефинисањем појмова допринело би се измештању ове, и данас политички осетљиве теме, из сфере политике у сферу науке.

Такав рад у великој мери би проширио постојећа (крајње сведена и скромна) знања о трансферу политичке моћи на нове комунистичке власти на Балкану након Другог светског рата, што представља питање које није адекватно истражено нити у српској као ни у другим балканским историографијама.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

Кандидат Оливера Марковић предложила је следећу структуру дисертације:

Предговор

- образложење значаја теме и објашњење наслова;
- расправе у савременој научној литератури о појединим аспектима теме;
- образложење методологије рада, опис извора, штампе, наратива и савремене историографије;
- осврт на теорије које су послужиле као полазна основа за ово истраживање.

Увод

- историја комунистичких партија између два рата у посматраним балканским државама и предратна политика Коминтерне – основне црте;
- трансформација и развој комунистичких партија током рата и опис ратног контекста из којег су те партије почеле да се развијају и боре за освајање власти;

Међународни контекст 1943-1948

- завршна фаза Другог светског рата, напредовање Црвене Армије ка Балкану, односи међу савезницима и мировни уговори;
- почетак Хладног рата и последице распада антихитлеровске коалиције на земље Балкана, Балкан као полигон надметања великих сила – дефинисање интересних сфера на Балкану током првих послератних година;
- Титова балканска политика 1944-1948. године и сукоб Тита и Стаљина 1948. године (Резолуција Коминформа).

Долазак комуниста на власт

- унутрашњи политички контекст у све три државе у завршној фази рата;
- продор Црвене армије, комунистичко заузимање престоница (август-октобар 1944) и постављање основа политичког живота у Румунији, Бугарској и Југославији;
- механизам стицања моћи – преузимање полуга за спровођење силе – систем безбедности и правосуђа (кондигна моћ), значај освајања престонице, стварање материјалне базе (компезацијска моћ), контрола медија и јавног мњења путем пропаганде и школства (кондиционирана моћ); страх као производ репресије и средство владања; борба за легитимизовање трансфера власти (са предратних система на нови поредак);
- национална политика у функцији одржавања власти;
- разумевање народног фронта као паравана и, истовремено, инструмента, потребног у контексту међународне политике, за трансфер моћи са совјетског партијског врха на политбирое комунистичких партија анализираних држава.
- кадровска политика и номенклатура;
- први устави – утицај из Москве и утицај Југославије на Бугарску и Румунију.

Формирање партијских елита

- клијентелизам (теоријски образложити) у оквиру комунистичких партија;

- утицај Москве (КПСС-а) на стварање партијских елита у Румунији, Бугарској и Југославији;
- учешће у рату (Шпанског грађанског рата и Другог светског рата) као фактор политичког успона и пада;
- функционалност националних, односно мањинских елита

Закључак

- сумирање резултата истраживања
- одговори на постављене хипотезе

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

Колегиница Оливера Марковић у свом истраживању полази од следећих, најважнијих и научно потпуно утемељених хипотеза:

- начин на који су комунисти освојили власт у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947. године је великим делом произилазио из спољнополитичког контекста;
- власт је у све три државе била освојена, а не стечена слободно израженом вољом народа на изборима;
- освајање и одржавање власти захтева и спољни и унутрашњи легитимитет;
- спољнополитички легитимитет је произилазио из договора савезника, док је народнодемократска и антифашистичка форма требало да послужи конструисању унутрашњег легитимитета;
- у процесу стицања моћи важни су следећи елементи који се могу идентификовати у све три државе: присуство војске на терену (у овом случају Црвена армија или Народноослободилачка војска Југославије); улазак војски у престонице; репресија и страх као последица репресије; степен блискости комунистичких вођа са Стаљином; оданост систему и лична харизма кадрова; стицање материјалне основе одузимањем имовине и колективизацијом; заузимање институција силе; пропаганда и преузимање правосудног система од стране комуниста;
- за разлику од Румуније и Бугарске у које је политички врх био послат и постављен на чело државе директно из Москве по уласку Црвене армије у те земље, у Југославији је Тито успео да створи домаћу елиту. Та разлика је важна у контексту каснијег сукоба Тита и Стаљина, јер су румунска и бугарска политичка елита у том сукобу углавном остале верне Стаљину, док је југословенска елита углавном остала верна Титу. Тај сукоб је довео до нових кадровских промена у све три партије, али и у остатку Источног блока који се постепено дефинисао;
- чињеница да је Тито у Југославији успео да створи своју мрежу људи кроз номенклатуру независну од совјетске (којој су припадале румунска и бугарска номенклатура), може да помогне у разумевању Титових амбиција које су довеле до сукоба са СССР-ом;
- националним питањем у Југославији и донекле у Румунији управљало се у складу са интересима политичког врха. У Југославији је национална политика, представљена кроз заступљеност националних кадрова у структури власти, имала функцију подржавања Титових политичких амбиција да влада што већом територијом на

Балкану. Идеологија „братства и јединства“ такође оличена у структури власти, имала је задатак да чува компактност Нове Југославије са Титом на челу;

- питање успостављења и функционисања режима у Југославији је, између осталог, било условљено њеном међународном функцијом;
- резултат процеса комунистичког освајања власти 1944-1947. године је успостављање тоталитарних режима у посматраним земљама.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

Колегиница Марковић ће предложеној тему дисертације анализирати, осим класичног историографског приступа, и компаративном анализом и контекстуализацијом истраживаног феномена.

Историографски метод се базира на прикупљању изворне грађе и литературе, њиховој критичкој анализи, сређивању резултата, сумирања и на крају експозицији, која укључује тумачења и закључке. Методолошки приступ анализи извора додатно усложњава чињеница да, с обзиром на конспиративну природу тадашњих режима, доступна архивска документација онемогућује прецизну реконструкцију механизма доношења одлука. Да би се попуниле такве празнине потребно је анализирати и доступне наративе (дневнике, сећања, мемоаре, интервјуе, усмену историју и сл.). *Компаративни метод* (у конкретном случају реализован кроз супростављања контекста и упоредну демонстрацију теорије), кључан је за разумевање процеса и феномена који су се догодили у све три државе и довели до потпуног комунистичког освајања власти у њима. Начин на који је компаративна анализа коришћена у овом истраживању заснива се на уверењу да, иако не постоје идеални модели које у историји можемо поредити, управо специфичне разлике понекад могу бити значајна полазишта за разумевање историјских процеса и феномена. Разлике су значајна и сугестивна компонента сваке компарације онда када је референтни оквир у којем се компарација врши истоветан са предметом посматрања. Методолошки посматрано, примена теоријских модела у истраживању кључна је, пре свега као основа за структурирање рада и подстицај за постављање основних научних хипотеза. То се пре свега односи на кључне теоријске поставке, примера ради Џона Миршајмера о реал политици као кључној компоненти међународних односа и значају војске у процесу освајања моћи, односно Џона Глабрајта о три карактеристична облика моћи, или Макса Вебера о значају легитимитета у освајању и одржавању власти, као и теоријске поставке Марка Абелеса о политичком простору.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

С обзиром на предложеној тему, приступ њеној обради, предложене методе, концептуалну разраду, проблематизацију и контекстуализацију – дисертација колегинице Оливере Марковић у великој мери би проширила постојећа (крајње сведена и скромна) знања о трансферу политичке моћи на нове комунистичке власти на Балкану након Другог светског рата, што представља питање које није адекватно истражено нити у српској као ни у другим балканским историографијама. Научни значај дисертације колегинице Марковић односи се, пре свега, на чињеницу да истраживање ове, и у тематском и у концептуалном и у теоријском погледу, веома комплексне теме, додатно компликује њена политичка сензибилност, која је постала

посебно наглашена у периоду након пада комунизма у Румунији и Бугарској и Југославији и после ратова у Југославији. У том погледу њена дисертација представља важан напор да се научни приступ тумачењу прошлости дистанцира од крајње поједностављених и искључивих савремених тумачења овог феномена која се најчешће сусрећу у јавном простору изван науке, али понекад и у оквиру ње. У том погледу важан научни допринос представљало би успостављање јасне и недвосмислене терминологије, релевантне за проучавању тему и њено везивање је за одређене феномене. И то пре свега уколико се има у виду чињеница да чак ни у науци још увек није постигнут консензус око значења кључних појмова. У том погледу тежња ка прецизном и недвосмисленом дефинисању основних научних појмова представља кључан напор да се ова, и данас политички осетљива тема, измести из сфере политике у сферу науке.

7. Закључак:

Имајући у виду све напред изложено Комисија је мишљења да кандидат Оливера Марковић како својим преданим радом на докторским студијама, тако и својим научним потенцијалима исказаним у научним радовима, несумњиво поседује неопходне способности, знања и научни потенцијал да успешно истражи, научно верификовано обради и анализира предложену тему дисертације.

На основу приложених материјала и документације, Комисија је заузела недвосмислен став да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој науке.

На основу свега изложеног, част нам је да предложимо наставно-научном већу да прихвати предложену тему *„Конституисање комунистичких власти на Балкану после Другог светског рата: Компаративна анализа структуре власти у Румунији, Бугарској и Југославији 1944-1947“* и дозволи Оливери Марковић да је обради као тему своје докторске дисертације.

Напомена:

Уз реферат се посебно прилажу:

Прилог 1. списак коришћених извора

Прилог 2. избор из литературе коришћене у раду.

у Београду, 12. фебруара 2013. г.

Комисија

проф. др Милан Ристовић

Доц. др Радина Вучетић

др Мирослав Перишић, Научни сарадник
Институт за новију историју Србије

др Алексеј Тимофејев, Научни сарадник
Институт за новију историју Србије

проф. др Мирослав Јовановић,
ментор и писац реферата

